

Fırka mensuplarının yakın zamanlarda kaleme aldığı iki eser özel öneme sahiptir. Bunlardan ilki Süleyman Efendi'nin (Âzenî) *el-Bâkûretü's-Süleymâniyye fi keşfi esrârı diyâneti'n-Nuşayriyye*'sidir. Nusayrîler'in içinden gelen ve fırkayı çok iyi bilen Süleyman Efendi'nin eseri bazı ah-lâkî konularda şüphe uyandıran açıklamalara yer vermekle birlikte *Kitâbü'l-Mecmû'c* ve tefsiri, Haydarî ve Kilâzîler'in farklı anlayışları, bayramlar, şeyhler, temel inançlar, çeşitli kuddâslar hakkında otantik bilgiler ihtiva etmektedir (eksik bir Türkçe tercümesi için bk. Sinanoğlu, bibl.). İkinci eser Muhammed Emin Gâlib et-Tavîl'in *Târîhu'l-'Aleviyyîn*'idir (bk. bibl.). Tarih metodolojisinden uzak olarak kaleme alınan, kaynakların gösterilmediği eserde iddialı ve ispatlanamayan bilgiler yer almakla beraber fırkanın kabile yapısı, tarihi seyri hakkında önemli açıklamalar içermektedir (Türkçe tercümesi: *Arap Alevilerinin Tarihi / Nusayrîler*, trc. İsmail Özdemir, İstanbul 2000).

Suriye'de ve Türkiye'de yaşayan Nusayrî müellifleri, belli ölçüde kendi toplumlarını zâhiri bilgilerle beslemek ve fırka ile ilgili soruları ortadan kaldırmak amacıyla son zamanlarda çok sayıda eser yazmışlardır. Suriye'den Abdurrahman el-Hayyîr, Hâşim Osman, Türkiye'den Nasır Eskio-cak, Mehmet Mollaoğlu ve Şerafettin Serin'in çalışmaları bunlardandır. Nusayrîliğin çoğunlukla İmâmîyye Şîası ile özdeşleştirildiği bu çalışmalarda tenâsüh anlayışının savunulması dışında fırkanın sır kabul ettiği hususlara yönelik hiçbir bilgi bulunmadığı gibi zaman zaman bunların aslı olmadığı şeklinde yanıltıcı açıklamalara da yer verilmektedir (örnekler için bk. Üzümlü, sy. 4 [2000], s. 173-187).

Modern çalışmalara gelince, 1930'lara kadar Massignon, çoğu ilgili bölgelerdeki gözlemlere dayalı çalışmalar olan Rene Basset, Pauls Jacquot, Henri Lammens ve Jacquer Weulesse gibi müelliflerin eserlerini zikreder (İA, IX, 369). Daha sonraki dönemlerde başta bazı klasik risâlelerin neşri olmak üzere (meselâ bk. Meir M. Bar-Asher, Aryeh Kofsky, "The Nusayri Doctrine of Ali's Divinity and the Nusayri Trinity According to an Unpublished Treatise from the 7th/13th Century", *Isl.*, 1995, s. 258-291) fırkanın tarihi, bölgedeki siyasal ve kültürel gelişmeler hakkında birçok çalışma yapılmıştır. R. Storthmann ("Seelenwanderung Bei Den Nusairi", *Oriens*, XII [1959], s. 89-114), Claude Cahen ("Note sur les origines de la communauté syrienne des nusayris", *Revue des études*

islamiques, XXXVIII/2 [1970], s. 244-249) ve Kais M. Firro'nun ("The Alawis in Modern Syrie: From Nusayriya to Islam via Alawiya", *Isl.*, LXXXII/1 [2005], s. 1-31) çalışmaları burada anılabilir. Nusayrîlik hakkında Doğru dünyasında da kitap ve makale şeklinde önemli çalışmalar yapılmıştır. Bunlardan özellikle zikredilmesi gerekenler Abdurrahman Bedevî (*Mezâhibü'l-İslâmiyyîn*, II, 425-506), Muhammed Ahmed el-Hatîb ile (*el-Harekâtü'l-bâtîniyye*, s. 319-429) Şehir Muhammed Ali el-Fil'in (*en-Nuşayriyye*, Kahire 1410/1990) yayınlardır.

Türkiye'de bu alanda yapılan ilk çalışmalar, Bahâ Said Bey'in Cumhuriyet'in başlarında diğer gruplarla birlikte Nusayrî zümreleriyle ilgili gerçekleştirdiği saha araştırmalarıdır ("Nusayrîler ve Mezheplerinin Sırları", *Türk Yurdu* [1927], s. 7-27). Bundan başka Ahmet Turan'ın Hatay bölgesindeki Nusayrîler'le ilgili doktora tezi (*Les nusayris de Turqie dans la region d'Hatay*, 1973), İlhan Keser'in (*Nusayrîlik*, İstanbul 2002), Engin Sertel'in (*Dinî ve Etnik Kimlikleriyle Nusayrîler*, Ankara 2005) ve Cahit Aslan'ın (*Fellahlar'ın Sosyolojisi*, Adana 2005) çalışmaları ile *Tarihî ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye'de Alevîler Bektaşîler ve Nusayrîler* başlıklı sempozyumda (İstanbul 1999) sunulan bildiriler bilhassa zikredilmelidir (bk. bibl.).

BİBLİYOGRAFYA :

Sa'd b. Abdullah el-Kummî, *el-Makâlât ve'l-firaq* (nşr. M. Cevâd Meşkûr), Tahran 1963, s. 100-101; Nevbahtî, *Fıraku's-Sî'a*, Beyrut 1404/1984, s. 93-94; Eş'arî, *Makâlât* (Abdülhamîd), I, 86; Ebû'l-Alâ el-Maarîrî, *Risâletü'l-ğufârân* (nşr. Âişe Abdurrahman), Kahire 1397/1977, s. 459; İbn Hazm, *el-Faşl*, IV, 188; Ebû Ca'fer et-Tûsî, *Kitâbü'l-Gaybe* (nşr. İbâdullah et-Tahrânî - Ali Ahmed Nâsîh), Kum 1411, s. 398-399; Takıyyüddin İbn Teymiyye, *Risâle fi'r-red 'ale'n-Nuşayriyye*, Kahire 1323; Süleyman Efendi, *el-Bâkûretü's-Süleymâniyye*, Beyrut 1863, s. 24-25, 34-54, 59-61; M. Emin Gâlib et-Tavîl, *Târîhu'l-'Aleviyyîn*, Beyrut, ts (Dârü'l-Endelüs), s. 259, 341-349, 361-364; L. Massignon, *Opera Minora*, Paris 1969, I, 640-649; a.mlf., "Nusayrîler", *IA*, IX, 365-370; Abdülhüseyn Mehdi el-Askerî, *el-'Aleviyyûn evi'n-Nuşayriyye*, [baskı yeri yok] 1400/1980, tür.yer.; *A'yânü's-Sî'a*, V, 490-491; M. Ahmed el-Hatîb, *el-Harekâtü'l-bâtîniyye fi'l-'âlemi'l-İslâmî*, Amman 1404/1984, s. 319-499; *Kitâbü'l-Mecmû'c* (a.e. içinde), s. 400-410; Hâşim Osman, *el-'Aleviyyûn beyne'l-üstûre ve'l-hakîka*, Beyrut 1985, tür.yer.; a.mlf., *Heli'l-'Aleviyyûn Sî'a?*, Beyrut 1414/1994, s. 10-18; a.mlf., *Târîhu's-Sî'a*, Beyrut 1414/1997, s. 119-121; a.mlf., *Târîhu'l-'Aleviyyîn*, Beyrut 1417/1997, tür.yer.; R. Scott Mason, "The Society and Its Environment", *Syrie*, Washington 1988, s. 96-97; Ahmed Abdülkâdir eş-Şazeli, *Harekâtü'l-gulûv ve't-te'tarruf fi'l-İslâm*, Kahire, ts. (ed-Dârü'l-Misriyye), s. 89-101; Mustafa eş-Şek'a, *İslâm bilâ mezâhib*, Kahire

1407/1987, s. 279-331; Şehir M. Ali el-Fil, *en-Nuşayriyye*, Kahire 1410/1990, s. 46-93; Abdurrahman Bedevî, *Mezâhibü'l-İslâmiyyîn*, Beyrut 1993, II, 425-473; Te'âlimü'n-Nuşayriyye (a.e. içinde), s. 474-487; Abdurrahman el-Hayyîr, *'Akdî-detünâ ve vâkı'atünâ*, Dimaşk 1993, tür.yer.; D. Douwes, "Knowledge and Oppression; The Nusayriyya in the Late Ottoman Period", *La Shi'a Nell'impero Ottomano*, Roma 1993, s. 149-169; Abdülhamit Sinanoğlu, *Nusayrîlerin İnanç Dünyası ve Kutsal Kitabı*, İstanbul 1997, s. 46-57; M. Aringberg-Laantza, "Türkiye Alevileri-Suriye Alevileri: Benzerlikler ve Farklılıklar", *Alevî Kimliği* (ed. T. Olsson v.dğr., trc. Bilge Kurt Torun - Hayati Torun), İstanbul 1999, s. 195-214; T. Olsson, "Dağlıların ve Şehirliğin İrfanı Suriyeli Alevilerin ya da Nusayrîlerin Mezhebi", a.e., s. 215-237; İber Ortaylı, "Alevîlik, Nusayrîlik ve Bâb-ı Âlî", *Tarihî ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye'de Alevîler Bektaşîler Nusayrîler* (haz. İsmail Kurt - Seyid Ali Tüz), İstanbul 1999, s. 35-46; Mustafa Öz, "Nusayrîyye", a.e., s. 181-193; K. Firro, "Nusayrîliğin Milliyetçilik ve Millî Devlete Adaptasyonu", a.e., s. 209-217; Bahâ Said Bey, *Türkiye'de Alevî-Bektaşî, Ahi ve Nusayrî Zümreleri* (haz. İsmail Görkem), Ankara 2000, s. 171-185; İnan Keser, *Nusayrîler*, İstanbul 2002, s. 116-122, 123-128; Ethem Ruhi Fiğlalı, *Çağımızda İtikâdî İslâmî Mezhepleri*, İzmir 2004, s. 177-188; Şahiye Say, *Dünden Bugüne Samandağ*, İstanbul 2004, s. 71-73; Cahit Aslan, *Fellahlar'ın Sosyolojisi*, Adana 2005, s. 56-65, 197-199; E. J. Jurji, "The Alids of North Syria", *MW*, XXIX (1999), s. 329-341; İlyas Üzümlü, "Türkiye'de Alevî / Nusayrî Önderlerinin Eserlerinde İnanç Konularına Yaklaşım", *İslâm Araştırmaları*, sy. 4, İstanbul 2000, s. 173-187; H. Halm, "Nuşayriyya", *El²* (İng.), VIII, 145-148.

İLYAS ÜZÜMLÜ

NUSRETİYE CAMİİ

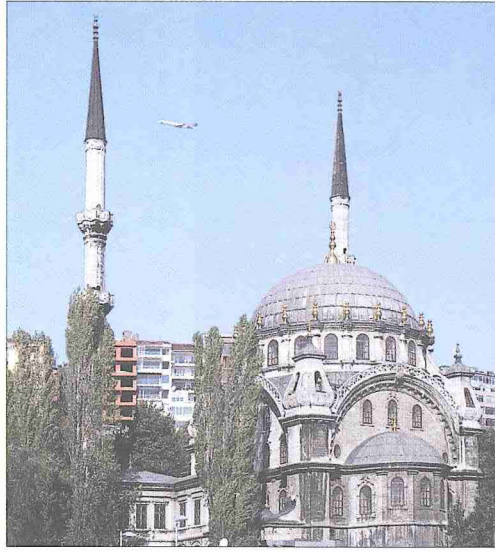
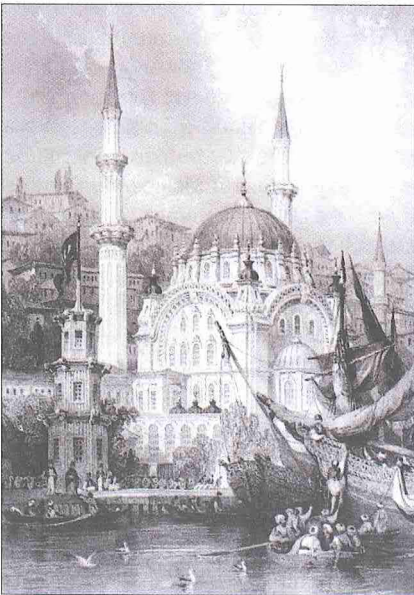
İstanbul'da Tophane'de
II. Mahmud tarafından yaptırılan
selâtin camii.

İstanbul'un Galata'yı çeviren surların kuzey tarafına açılan bir kapısının karşısında yer alan camî tarihi İstanbul'un sınırları dışında inşa edilen büyük ibadet yerlerinden biridir. Yeni askerî teşkilâta önem veren II. Mahmud camii askerî binalarla birlikte yaptırmıştır. Böylece diğer selâtin külliyelerindeki gibi çeşitli vakıf binalarla çevrili olmayıp yegâne müstemilâtı top dökümhanesinin önüne inşa edilen askerî yapılarından ibarettir. 24 Şubat 1823'teki büyük yangında yanan Top Arabacıları Kışlası ve Camii'nin yerinde yapılan Nusretiye Camii'nin inşasına Haziran 1823'te başlanmış, inşaat 8 Nisan 1826'da bitirilmiştir. Tarih kitabesindeki İzzet adının kimi ifade ettiği tereddüt olmakla beraber *Hadikatü'l-cevâmi*'in Ayvansarayî Hüseyin Efendi'den sonra Satı Efendi tarafından ikmal edilen metninde bu husus şu şekilde belirtilmiştir: "Câmi-i şerif için nice ta-

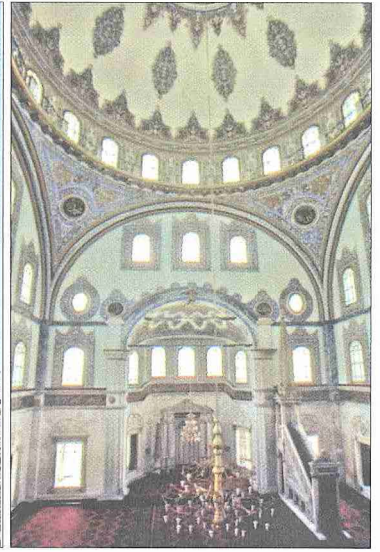
rihler söylenilip lâkin İzzet Efendi'nin tarihi makbûl-i şâhâne olmakla Yesârîzâde hattıyla yazılmıştır". Caminin adı kitâbede Câmî-i Nusret diye gösterilirse de burası halk arasında daha çok Tophane Camii olarak tanınır. Nusret (zafer) adı, II. Mahmud'un yeniçeri teşkilâtını kaldırması münasebetiyle verilmiştir. Nusretiye Camii'nin mimarı, son devirde pek çok devlet binası yapan Balyan ailesinden Kırkor Amira kalfadır. Nusretiye Camii, eski külliyelerden farklı olarak komşusu olduğu Tophâne-i Âmire ve Tophane Kışlası ile bir manzume teşkil ediyordu.

Nusretiye Camii ilk yapıldığında etrafını pencerelessi yüksek bir avlu duvarının çevirdiği ve bu avluya büyük kapılardan geçildiği 1855'e doğru çekilen fotoğraflardan anlaşılır. Sultan Abdülaziz döneminde (1861-1876) caddenin düzenlenmesi sırasında bunlar şimdiki yerlerine kaldırılmış, avlu duvarı yıktırılarak yerine üzerinde dökme demir bir parmaklığın bulunduğu alçak bir duvar yapılmıştır. Bu duvar 1956'da kaldırılırken dökme demir parmaklıklar eserin orijinal parmaklıkları sanılarak buradan sökülüp ve Sultan Mahmud Türbesi'nin yan duvarı üzerine takılmıştır. Caminin yakın tarihlerde fazla önemli olmayan bazı tamirler geçirdiği bilinir.

Nusretiye Camii'nin XIX. yüzyıl içinde Thomas Allom tarafından çizilen gravürü (Robert Walsh, *Constantinople and the Scenery of the Seven Churches of Asia Minor*, London 1838, I, lv. 40)

Nusretiye Camii ve içinden bir görünüş – Tophane / İstanbul

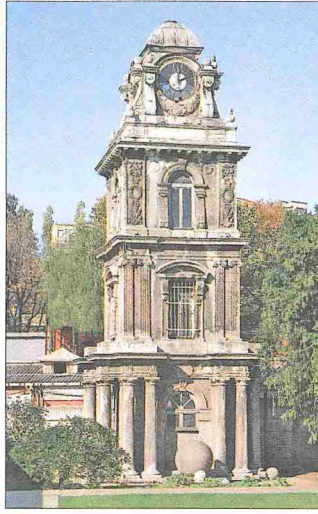
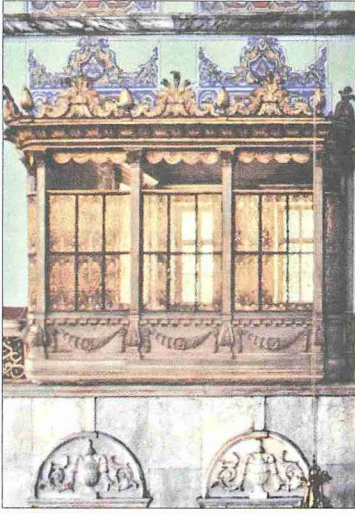
Yüksekçe bir platform üzerinde yer alan cami dikdörtgen planlı bir harime sahiptir. Dıştan dekoratif düzenlenmiş dört büyük kemer üzerine oturan ve pendentiflerle geçişi sağlanan kubbe yine dıştan bir dizi alemle çevrelenerek etkili bir görünüm kazanmış, köşelerde armutî formulu ağırlık kuleleri yer almıştır. Harim çapraz tonoz örtülü birimlerle kuzeye doğru genişletilmiştir. Dışta iki yan cephede çapraz tonozlarla örtülü sofalar (galeri) vardır. Daha önce yapılan Nuruosmaniye Camii'nde olduğu gibi kible tarafında üzeri yarım kubbe ile örtülü olan, dışarıya taşkın beş kenarlı bir çıkıntı içine mihrap yerleştirilmiştir. Harim kubbe eteğindekiyle birlikte beş sıra pencere ile aydınlatılmıştır. Mihrap, minber ve vaaz kürsüsü mermer olup devrin karakteristik özelliklerini yansıtır. Üst sıra pencere çevreleriyle kemer içlerinde, pendentiflerde ve kubbe içinde kalem işi süslemeler mevcut olup bunlar 1990'lı yıllarda yenilenmiştir. Caminin içinde ve dışında çok zengin bir süsleme bulunmakla beraber bunların arasında Türk motiflerinden hiçbir şey yoktur. Caminin bütününde Avrupa'nın barok ve empire üsluplarının karma bir şekilde uygulandığı görülür. Türk geleneklerini yansıtan tek süsleme, hattat Mustafa Râkım ve Mehmed Hâşim ile Recâî Şâkir efendilerin eserleri olan yazılardır.

Kuzeyde iki yönde kıvrımlı merdivenlerle ulaşılan son cemaat yeri kare kesitli

sütunlara oturan yuvarlak kemerli ve üç kubbelidir. Son cemaat yerinin iki yanında, son devir camilerinde görüldüğü üzere cuma selâmlığında padişahın kalması ve bazı kabulleri yapması için "kasrı hümayun" inşa edilmiştir. Bu kasır yanlarda birer kanat halinde dışarı taşmakta ve mermer sütunlar üstüne oturmaktadır. Kürsü kısmından soğan biçiminde pabuçlarla yivli gövdeye geçen ikişer şerefeli çift minarenin, inşaat henüz bitmeden bir ramazanda kurulan mahyanın denizden görünüşünü kubbe engellediğinden biraz daha yükseltildiği bilinir. Satı Efendi'nin yazdığına göre 14 Mayıs 1826 tarihinde minareler alt şerefeye kadar yıktırılıp yeniden inşa edilmiş, böylece cami aşırı derecede ince ve uzun minarelere sahip olmuştur. 1960'lara doğru minarelerden birinin petek kısmı tehlikeli bir biçimde eğrilmiş olduğundan bütünüyle sökülerek tekrar yapılmıştır.

Yapıda normal genişlikte bir avlu için yer olmadığından şadırvan sol tarafa konmuştur. Bunun geniş saçağının altında vaktiyle manzara resimlerinin bulunduğu eski fotoğraflardan anlaşılmaktadır. Değişik üslûba sahip bu şadırvan külâhının tepesinde güneş ışınları biçiminde başka hiçbir şadırvanda olmayan bir alem bulunuyordu. 1855-1860 yıllarına doğru çekilen bir fotoğrafta görülen bu alem bugün yerinde yoktur.

Günümüzde caminin yan tarafında sol da yer alan ve tarihleri yine Yesârîzâde

Nusretiye
Camii
hünkâr
mahfili ile
Saat
Kulesi

Mustafa İzzet'e ait olan sebille muvakkithânenin de aslında caddenin karşı tarafında kışla kapısı yanında bulunduğu eski fotoğraflarda görülmektedir. Barok üslûbunda kıvrımlı bir mimariye sahip olan sebille muvakkithâne şimdiki yerlerine sonradan taşınmıştır. Demir şebekelerin aslında altın yaldızla kaplandığı izlerden anlaşılmaktadır. Caminin mimarisi ve dış süslemesine uygun biçimde tam önüne II. Abdülhamid tarafından 1901'de İtalyan mimarı Raimondo d'Aronco'ya yaptırılan çeşme ise 1956'da yerinden sökülerek Maçka'da İstanbul Teknik Üniversitesi binasının karşısında kurulmuştur.

Cami dikey çizgilerin hâkim olduğu bir yapı olarak şehrin Boğaziçi'ne bağlandığı kesimde gösterişli bir eser hüviyetine sahiptir. Yabancı üslupların bir örneği olmakla beraber İstanbul'u ve şehrin bu kıyısını alışılmamış dış çizgileriyle süslediği bir gerçektir. Şehrin 1956'dan sonraki gelişmesi sırasında karşısındaki tophane binalarının yıktırılması ve çevresine yapılan yeni binalar caminin dış görünüşü için zararlı sayılabilecek neticeler doğurmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

Hüseyin Ayvansarâfi, *Hadikatü'l-cevami': İstanbul'un Câmileri ve Diğer Dinî-Sivil Mi'mârî Yapılar* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), İstanbul 2001, s. 461-463; R. Walsh – Th. Allom, *Constantinople and the Scenery of the Seven Churches of Asia Minor*, London 1838, s. 75; Mehmed Râif, *Mir'ât-ı İstanbul*, İstanbul 1314, s. 354-358; Halil Edhem [Eldem], *Camilerimiz*, İstanbul 1932, s. 97-98; İzzet Kumbaracılar, *İstanbul Sebilleri*, İstanbul 1938, s. 51; Konyalı, *İstanbul Âbideleri*, s. 79-80; Doğan Kuban, *Türk Barok Mimarisi Hakkında Bir Deneme*, İstanbul 1954, s. 34; Semavi Eyice, *İstanbul, Petit guide à travers les monuments byzantins et turcs*, İstanbul 1955, s. 107; a.mlf., "İstanbul Minareleri", *Türk San'atı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri*, İstanbul 1963, I, 67; Celâl Esad Arseven, *Türk Sanatı Tarihi*, İs-

tanbul, ts. (Maarif Basımevi), II, 423-427; Tahsin Öz, *İstanbul Camileri*, İstanbul 1965, II, 50; A. Süheyl Ünver, "Osmanlı Türkleri İlim Tarihinde Muvakkithaneler", *Atatürk Konferansları V: 1971-1972*, Ankara 1975, s. 248; Pars Tuğlacı, *Osmanlı Mimarlığında Batılılaşma Dönemi ve Balyan Ailesi*, İstanbul 1981, s. 29-33; Oktay Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, İstanbul 1986, s. 430-435; G. Goodwin, *A History of Ottoman Architecture*, New York 1987, s. 417-418; Affan Ege-men, *İstanbul'un Çeşme ve Sebilleri*, İstanbul 1993, s. 667-670; Kazım Hacımeçliç, *Yesârizade Mustafa İzzet Efendi'nin İstanbul'daki Ketebe ve Kitabeleri* (yüksek lisans tezi, 1994), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 22-24; Ömer Faruk Şerifoğlu, *Su Güzeli: İstanbul Sebilleri*, İstanbul 1995, s. 160-163; Betül Bakır, *Mimaride Rönesans ve Barok*, Ankara 2003, s. 80-81; Ahmet Vefa Çobanoğlu, "Beyoğlu'ndaki Camiler", *Geçmişten Günümüze Beyoğlu*, İstanbul 2004, I, 353-354; Selçuk Mülayım, "Nusretiye'nin Açılışı", 60. *Yaşına Sinan Genim'e Armağan, Makaleler*, İstanbul 2005, s. 498-507; Yasemin Suner, "Nusretiye Camii", *DBİst.A*, VI, 105-107 (kışlanın ve caminin eski resimleri ve gravürleri için bk. Çelik Gülersoy, *İstanbul II: Tophane, Fındıklı, Kaba-taş* [baskı yeri ve tarihi yok]).

SEMAVİ EYİCE

NÜŞİREVÂN

(bk. ENÜŞİRVÂN).

NUTUK

(نطق)

Atatürk'ün
Millî Mücadele
ve Cumhuriyet'in kuruluşuyla ilgili
değerlendirmesini ihtiva eden
söylevi.

Mustafa Kemal Atatürk'ün Cumhuriyet Halk Fırkası umumi reisi sıfatıyla fırkanın ikinci büyük kongresinin cereyan ettiği 15-20 Ekim 1927 tarihleri arasında toplam

36 saat 31 dakika süreyle okuduğu, daha sonra kitap haline getirilen büyük nutku Cumhuriyet tarihinin önemli kaynaklarının başında yer alır. 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkıştan itibaren 1926 yılı ortalarına kadar gelen zaman dilimini ihtiva eden nutkun müsveddeleri 36 x 22 cm. büyüklükte kâğıtlara yazılmış olarak 506 sayfa tutmaktadır. Büyük bölümü Ankara'da hazırlanmış, son kısmı ve tamamının okunarak düzeltilmesi Mustafa Kemal Paşa'nın 1927 Temmuz başlarında geldiği İstanbul'da gerçekleştirilmiştir.

Nutkun gayesini bizzat Atatürk, "senelerden beri devam eden ef'al ve icraatımızın millete hesabını vermek" şeklinde ki ifadeleriyle açıklamaktadır. Ayrıca nutkun öncelikle "inkılâbımızın anlaşılmasında tarihe medâr-ı suhûlet olma" maksadına yöneldiğini, bununla birlikte mâzi olmuş bir devrin hikâyesinde "millet için, gelecek nesiller için dikkat ve teyakkuzu davet edebilecek bazı noktaları tebârüz ettirmek" çabası içinde olduğunu da belirtir. Atatürk'ün bilhassa İstiklâl Harbi sırasında yaşananları bir bütün halinde millete aktarmak isteğini, bunu gelecek nesillere ve Cumhuriyet tarihine karşı yerine getirilmesi gereken bir vazife olarak gördüğünü daha Cumhuriyet'in ilânının erteğinde dile getirdiği bilinmektedir. *Cumhuriyet* gazetesi başyazarı Yunus Nadi'ye 7 Nisan 1924 tarihinde verdiği mülâkatta, "... İstanbul'u terkettiğim güne tekaddüm eden vaziyetleri ayrı bir safha olmak üzere o günden bugüne kadar cereyan eden vekâyiin mazbut ve mahfuz olan vesâikini tasnif etmek suretiyle hâtıratımı yazmak niyetindeyim. Bunu yapmayı nesli âti için, Türk Cumhuriyeti tarihi için bir vazife telakki ediyorum" şeklindeki sözleri bu duruma işaret eder. Bununla birlikte nutkun verildiği tarih göz önüne alındığında siyasi sebepler de söz konusu edilebilir. İstiklâl Harbi'ndeki silâh arkadaşlarıyla yolların ayrılması ve bunların önemli bir kısmının yer aldığı Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kapatılması, ardından İzmir suikastının yarattığı gerilim, İstiklâl Mahkemesi yargı ve uygulamaları hakkındaki iç ve dış eleştirilerin verdiği rahatsızlık karşısında yapılanların izahı ve savunulması gereği de öne çıkarılmış olmalıdır.

Nutuk, Atatürk'ün yakın çevresinde bulunan şahsiyetlerin ifadelerinden anlaşıldığına göre bizzat Atatürk ve etrafındaki ekibin çalışmasıyla hazırlanmıştır. Atatürk'ün *Nutuk* hazırlığına 1927 yılı başlarında giriştiği, ancak sıhhi bir rahatsızlık dolayısıyla ara verdiği ve İstanbul'da ta-